

९६

५

‘अथ’

१६
५

ग्रन्थनामः- ‘मणिमञ्जरी’

कर्तृनामः- ‘नारायणपण्डिताचार्यः’

(अपूर्ण) हस्तितं

विषयः- खण्डकाव्यम्

Manimanjari
Narayana Pandit Acharya
Khanda Kavyam .

2/1/72

जघान कृतसारथ्यः कृष्णः पार्थिव पाद
दिः ॥ ३४ ॥ वायुर्वशादीवा न्योन्यं प्रावेध
द्वन्द्वसंभवेः ॥ वेदवैशाखरत्नाले संजहा
रुहिर्येदुर् ॥ ३५ ॥ उद्यवसंभवादी श्वदु
वासप्रभृती श्वसः ॥ न्ययुत्क सर्ववेदोत
वर्तते सहासं व्यकम् ॥ ३६ ॥ राक्षसी च चर
वस्त्वि कृष्णो नुशाप्य पांडवान् ॥ रूपेण
केतुभ्रमावेकं न सादृवं यथै ॥ ३७ ॥ रावं
कृष्णसहा यास्ते पाथा दुयोद्यतादि को नृ

श्रीकृष्णद्वैपणो हत्वा सकृष्णाः कृष्णम
त्वयुगै ॥ ३८ ॥ अथार्धमन्योस्तनयश्च
परीक्षद्राणा सवद्यो जगतां विजेन्य ॥ स
र्वात्मना वंपरमेदुध्यानः सम्राज्यम्
दृष्टी मुपलभ्यरेते ॥ ३९ ॥ द्वितीयां
मणिमंजयां चतुर्थसर्गः ॥ ४० ॥

३ मणिमंजरी १६
१६५

स्वामिन्वेन सुदृत्वेन बंधुत्वेन च पांडवाः ॥ १८ ॥
 एवमेव गतत्वेन तमेव शूरं जं ययुः ॥ १९ ॥
 पुराणी कर्माणि तावुं पुनरिदं बंधुत्वं कथं तथा ॥
 निहत्य पांडवाः प्रापुः कृष्णं कृष्णास्वयं च
 ॥ २० ॥ न ह्येकं कृष्णं ननु क्षाप्य पांडवा वृत्तं
 पुरंगतः ॥ निहत्य शतं धनं न पार्थो नाशं
 तिकं ययौ ॥ २१ ॥ कार्पाणं हारिप्रस्यंतं तपार्थं
 त्तिवे सुसः ॥ अपये मे च कार्पाणं दी ह्यारुणामापमा
 धं वः ॥ २२ ॥ तीक्ष्णं ह्यर्जुनं तावुं त्रीमि व बंधुं पितृष्व

सुः ॥ भद्रं च कथं सुतां न ह्यृणां स्वां च सो वृत्तं ॥
 सोऽप्याश्चर्यत मोघन्यो भौमं ह त्वादिषं गतः ॥
 आघातं चारि जातं पराजित्य पुरंदरं ॥ ३१ ॥
 महिषीणां सठसाणी प्रौडशा वृद्धद्वयः ॥ शतं यतो
 सुप्रत्येकं पुत्रादशदशा भवन् ॥ ३२ ॥ द्युतेजो
 ताः कुतारज्य वासा अक्षातं वासक ॥ पोरं ज
 ता उपप्लव्ये पार्थास्वंप्राति लोभैः ॥ ३३ ॥
 दी येन बंधु इत्यारीरु प्रायो भौमं न सर्वशः ॥

शरणं ययुः ॥१९॥ ते आदिशुः प्रियः ज्ञानो ज्ञेयः ॥ दीपं दत्तं आदाय
 मृगादिभावेन हनुमात्मा सुतो भवता ॥२०॥ अमयाय सतो हत्येरा
 क्षसानो ततो हरिः ॥ रामनामादशरथावको सल्यया मजोय
 ता ॥१९॥ ततो बध्मण रावुत्तौ सुमिता यो भववदुः ॥ के
 वयोभरतो जज्ञे सदा शुभरतो नृपात् ॥१९॥ अभयवर्ध
 तसभ्यं कुमारसुकुमारकः ॥ चतुर्भिश्चतुरैः पुत्रैर्पिता
 श्रीरवति च बभौः ॥२०॥ विश्वामिव स्तितो यज्ञां नीधतोर
 क्षसे श्वरान् ॥ तैर्हं तु मन्थताथं रामदेवं स लक्ष्मणं ॥२१॥
 अटव्याताटकोटव्यासासीद्वाक्राभमेधिबाने ॥ विधुययक्ष
 विद्वतां श्यावेदेह विषयं यथौ ॥२२॥ राजा द्यौः पूजिते सोय
 विभज्य धनुरेश्वरं ॥ जानकीमलभीष्टो योः प्रथमानसु
 रेश्वरैः ॥२३॥ जेधनदेव्यासुगो यो द्यासवासी वृत्तहनुजः ॥

अथ माणिक्यजरी

१६

१६
पू

कवि काव्यं तु ज्योत्स्नाकांतवच्छयरोचत ॥२४॥ प्रविश्य
 नगरीतनं प्रबंधार्पितरतया ॥ मातुं च पूजित सर्वसुरे
 मे सुखलितवुः ॥२५॥ रामराज्याभिषेकाय दध्यैदशर
 थो मनः ॥ निजदेवसतु केकया मत्सुतो गामवेदि
 ती ॥२६॥ रामदेवस्तदा सीतालक्ष्मणाभ्यां समावृता ॥
 वनं प्रति यथौ वच्चन आरोषा न उपैराक्षसान् ॥२७॥
 देवस्तकर्णा विद्योणां च कारयामा सराक्षसी ॥ लंके
 शभगितीरा मोलक्ष्मणेनानुजन्मना ॥२८॥ रामविप्र
 कृतक्रव्यातप्रार्थिकर्तव्यी कीर्तया ॥ आजगाम स
 हानीकः खरोदुवणसंयुतः ॥२९॥ तान् जघान रामा

१६
५

लायदा माणि धन्यः प्राप्य रागा यसी नमः ॥ १॥
 रामो हनुमता सा धन्यः कश्चि न च धीमता ॥ २॥
 श्रीवेषस सेन्येन कीना शहरितं यथो ॥ ३॥ ससे
 तुराक्षीणां धी कक्ष बंध या सा सम के
 ॥ ४॥ ससेन्यो बर्त्मन देवतत्कं चर पुरं थ यो ॥ ५॥
 निजन्धुराक्षसाती कंवा नराः सह न भूमणाः ॥
 हनुमान् भगवत्प्रीत्येजया नार्तिवग्नीव
 रिपुनामसो जीवयन्महारक्षो मोहिता न सर्व
 नातरा ॥ ६॥ गंधजा दतमाती यतश्च ती व धी
 वायुना ॥ ७॥ असखा वराक्ष सा न हत्वा कुं

भकर्ण च रावणं ॥ राघोर्विभी वृणं रक्षः साक्षा
 ज्यैसी मय ची कृपता ॥ ८॥ अशोक मूलमा सा धा
 दसं या सा सजात को ॥ नित्या वि योगिनी देवी रामो
 मंदरु शांमपे ॥ ९॥ हनुमन् प्रपु रं सा धी देव्या
 य पुरुषोत्तमः ॥ आरुह्य पुष्पकं रामो जगाम
 नगरी दीजो ॥ १०॥ भरती भक्ति भारि तो रामः
 मभ्येत्य निवृत्तः ॥ पपात पादयोस्तस्य कृ
 ष्णस्य वक्ष्य पञ्कजः ॥ ११॥ तमुत्थाप्य पारिव
 ज्य राघवो तः पुरं गतः ॥ सप्रजितो जने सर्व
 जेन वीमभ्य बंदकः ॥ १२॥ रामो राज्या मनीषिकः
 सत्पराशसजगती प्रभुः ॥ धर्मो वाशिष्ठाय
 त्पूजो ब्रह्मणे संपदः सुखी ॥ १३॥ सतका दी श्यं

थोरामोरजी वलोचन ॥ लीलये वपरा नंद सुरकार्य प्र
 सिध्यथे ॥ ३० ॥ रामः प्रस्तात्परतोपि रामो रानः परं दिक्षु
 विद्युश्चराम ॥ रामेन तेरी ते विश्व रूपो जियन अराती न
 बिराजरा मे ॥ ३१ ॥ इती श्रीमणि मजिरी प्रथम संगः ॥ ॥ ॥
 ततोदरंगने रामे वणसहल क्षमणे ॥ सीतेथाने चतुर्थी न
 त्यानिनेतदा कृती ॥ १ ॥ रामाविकास्थिता देवी नमदे स मंदुस्थिता
 रूपांतरे जके लास गता ते आविरी यो गिरी ॥ २ ॥ वीत्यं पस्थाने जा
 देवी वृजसंतो पस्थाने त ॥ रामो वदुश्च ते सीतेत्यभू सं
 कटं भावि ॥ ३ ॥ प्रभजन सुत श्रीमाना जने थोवी
 रं ज व ॥ न नम भक्ति स पुणो रामराजी वलोचन ॥ ४ ॥
 रामस्वामी नमो मंदुश्च वृजाने नमो व वृजाने

विदुसा वदलीला नाने न्यस्तो सनिजं गुरु ॥ ५ ॥
 सवनांतरमासा द्यरा मसु जीव मेक्षोत ते तसस्व स
 मासा द्यानि जद्या ततद जाजात तसु जीव संदिष्टा
 वावरादि सर्वदाः म प्रससुने पुणरी रा सीतामा
 र्गण तेष सः ॥ ६ ॥ दक्षिणं क क कु भंदे वाहु मं
 भासां निधि ॥ अति न्यत तो लं कां सीता कृति म
 वेक्षो त ॥ ७ ॥ रामो गुनी थकंदे वीर त्या द्युमाणि
 स गृह्य जाव की भू ल्या वत्वा सा व रुह तारु ॥ ८ ॥
 वन विना कल २ यो ध्ये सद्यो सा व स प्र व क न ॥ ९ ॥
 निरुत्या मा कृती लं का मंदुश्च वृद्ध वदुना ॥ १० ॥
 ततो रत्ना वरती लो पातरदे सभा जिते ॥ ११ ॥

बलवीर्यवान् ॥ २॥ देव्या ब्रूय शर्मिष्ठां स इपाहाप्रीये
 इमे प्रथमोऽनंतसः पुंनारि कीया वृषपर्वणः ॥ ३॥
 पदुचतुर्वसुं जगद्वेधो न्यामजीजनत ॥ ४॥ इदं
 वृचपुंनारि शर्मिष्ठाया मजीजनत ॥ ५॥ पदोर्वशैव
 राजानं कर्तवीर्यपुरोगमा ॥ ६॥ बभूवुर्भगवत्सुता
 तैको बामपरायणा ॥ ७॥ पुरोर्वशैव राजानः आसु
 दीप्ये तदूर्वकाः ॥ तेषां कीर्त्या चावकां त्यासमस्ताः
 वारुणादिभः ॥ ८॥ भूभारहरणाय शा तस्मिन्नाले
 दिवी कसः दुष्टाब्धिशोऽपि न विभुं शरप्यं शरण्य
 भुः ॥ ९॥ विप्रश्चकारिभवेन त आदिना सुरादयः बभू
 वुर्भगवत्सुतां विधिं च तः समस्तैः ॥ १०॥ वरुणः

तनुर्नामपुरोर्वशैवजायत ॥ विचिंतवीर्यस्तस्यासीत्
 पुत्राश्चैवांगदावुजः ॥ ११॥ धृतराष्ट्रश्च पांडुश्च द्रुप
 पुत्री वभूवतुः ॥ पांडोः कुंती यमादी च द्वेभौ धिष्यन्
 कोर्विदे ॥ १२॥ स पांडुर्गुर्विशोऽपि न स्त्री संगमसुखं जहौ
 भर्ता क्षयासुतं कुंती यमादी च द्वेभौ धिष्यन् ॥ १३॥ धृ
 तराष्ट्रस्य गंधा पांडोः स न दुषो धनादयः ॥ वधा प
 मारुतस्तेषां भीमं कुंत्या मजीजनत ॥ १४॥ सार्धमेवा
 स वा विष्णुं पमीमादी च दध्यधौ ॥ १५॥ वने वधे तपश्चा
 त्ये पांडुना पारीरक्षे ताभूवन् पांचाल बालीका आ
 रुकाद्या दवा द्युगं सेनाभूद्वकस्तथा ॥ १६॥ देव
 कस्य सुता जज्ञे देवकी देवसंभता वसुदेव उवाह

तदंश्यात् मुनी नान्याश्च भारुहीः ॥ रामां त्रिकेशु
 तैव्याख्याविशेषानसमाशीक्ष्यत ॥ २१ ॥ सुराणाम्
 स्तमो तैतुं तत्याजैव सजा नकी ॥ व्यात्यन्तानि
 खद्यत्वा तस्या स्त्यागः कथं भवेत् ॥ २३ ॥ स्वात्मा गंधश्च
 पुरुष चक्षुः अथ ज्ञानाथसः ॥ तवागवा सुती सीता वेद्यां
 अंतर्द्वारिका ॥ २४ ॥ धर्मसंख्यं च यो गच्छेत्तथा मास
 सचवः ॥ प्राची च न्भद्रुतः सगुः संपद्ये न वृत्तस्वरा प्रकृ
 व्या परमाहं सा प्रमुनी मानसा सुतः ॥ सनकाद्या स्वतः
 श्रुत्वा व्याचख्यु नत्वमंजसा ॥ २५ ॥ नमो रामाय रामा
 य रामा नमो स्तुते ॥ रामस्वामी गती रामायुती लोका
 विचुक्रुशुः ॥ २६ ॥ देवो जिगीमिषु ध्यामस्वीथि रूपायै
 तं सुरैः ॥ दृष्ट्वा खिप्रयथो शोषो नक्षमणो राम चोदितः ॥ २७ ॥

समायात समायात ये ये मोक्षपदं लवः ॥ राममाद्यो बय
 दामोदतौ दैशुसमस्तु ॥ २८ ॥ अथोत्तरां दिशं दवः प्रथ
 म्ये सठ सीतया ॥ वा नराद्यै ररा द्यै रव्य शोषे नक्षमि वृत्तः ॥ २९ ॥
 तेषां मोक्षपदं दत्वा भयनुवाच मरु सुतं राघव सीत
 या साध्वी वी वेशस्वं परं पदं ॥ ३० ॥ सत्येन भक्त्या च
 भक्त्या च धृत्या च तपस्यया च ॥ ३१ ॥ रामा मे वि सद्यप
 बोधय प्रीतिं जनीकै पुरु वेष्टु रे मे ॥ ३२ ॥ इती श्रीमणिं
 सिद्धिती यमगः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
 हिमांशो रावि पुत्रस्य बुधो नाम सुती भवत् ॥ पुरुरो म
 हा राजतस्य पुत्रो व्यापा पत्नः ॥ ४१ ॥ तस्या पुरुरो वसु
 वी नक्षमि सत्य नंदनः ॥ यथा तैर भव नस्य नंदनो

दध्मन्तं विभज्योरीः कथंचिच्चंदसंती भोगवनी तं समादा य रै
 गत्वा जया सच ॥२८॥ जननोत्तुल्लेखनं नदयः सो जितो उदयुक्तं य वा
 तल्लकुन रमणि जीवो मौ च पा भा स शा वतः ॥३९॥ वृद्धा वनीति
 पा सुः सदनं दसू नु नु दने ॥ ससजरी मकु पें भो भुक्तान्
 व्याप्त समा सुले ॥ ततो पाता भो पा गो रा
 आ वृ वृ दानं वन ॥३०॥ सुपा न्य नु गो पव नान्
 नु दे व ले न सा कुं प शु व स थु थान् ॥ निहत्थ व
 सा सुर मा दे दे वा व न च गो पान् क क न्तो म
 वा प ॥३१॥ इती श्री माणि जं जे री तृ ती य स ग
 रुं कृ णा भाः काले म यं या त्कु वा पीत्वा दा वा श्री भु
 न्वसा ॥ सारि षट् म मु छि प्पु दे या गो न पुषी हु न्दा ॥३॥

ससत्पा द्वा व धा ले मे ती लं गो पान् क न्य कां ॥
 व ले न धे नु कं ह त्वा ज धा वा न्धा न् र व रा न् स्व यं ॥२॥
 प्र लं बी व नं म दे ज ह ते दा वं य पो पु नः ॥ नं द जी व
 ज र द्वा र्थं कृ पा सी ध्या र्हे मा ध्य व ॥३॥ वि प्र प ली
 मी रा नी तं त द्दु हां ते क मा ग तः ॥ सो लो सा नु च
 रो भु क्ता च कृ ता सो म नु म द ॥ मा म स व भं ग
 रु व द्रे ज द्रे षु नै धेः कृ ता ह रिः ॥ वृ षि सी दु म रा
 का न्वा न् र र द्वा र्थे य प व तं ॥४॥ आ र्थो नु ग
 ह रा प्रा त्य का मा गो पां ग वा स्त तः ॥ र म या
 म स गो वि द इ चै र मे वी पु रा त्रि षु णा ॥ सु रू पी
 णां च गो पी तां मं द ले भ ग वा न् स्व यं न न व

नां धाववशूरनंदनः ॥१५॥ तत्र प्रादुर भूदेवः पुरुषात्मा स
 नातनः ॥ दंपत्योरनयो राशायनं सुरकायवान् ॥१६॥
 वसुदेवस्य रोहिण्यां ततः पूर्वमजायत ॥ अनंतो बलवत्
 तबलमद्रुते श्रुतः ॥१७॥ क्षाणा नंदते बुंश्या भंशं स च क
 गदाधरं ॥ अत्कमात्कं नंदारि दृष्टुं आनकटुं दुमिः ॥१८॥
 स्वासपामं जंजीतः कंसदीपे नशीविषा ॥ शिशुकपो यशोदायाः
 शायितः शयने शनः ॥१९॥ चंद्रिकांत धौद्रुतां गीत्वा या
 दव नंदनः ॥ देवक्याः शयने न्यस्य पूर्ववद्वेद्यमाय
 धी ॥२०॥ तां कन्या कंसमाजीयानिहंतुं प्रपच क्रमो मृत्यु
 सिजावद्व्युक्तासीत् पपातनमस्य ॥२१॥ जातमाजीकु
 मारावाहं ~~कंसपुत्रं~~ ॥ निहंतुं जनमादिशत ॥२२॥
 कार्वाहीरायुष्टेन जीजल्लुर्वा लका न भुवी ॥२३॥

जगाम गोकुलं दुष्टा धात्री कंसस्य प्रतना ॥ कृष्णमाद
 तसाहं तुं तां जघान् रमापत्नीः ॥२३॥ जगाम गोकुलं दु
 ष्टा धात्री कंसस्य प्रतना ॥ कृष्णमादत्तसाहं तुं ताव
 जघान् रमापत्नीः ॥२३॥ शायितः शकटस्याधः
 शकराक्षं जघान् रमाः असीभारवृणावर्तते नौ नौ
 तसली तथा गगोयशीमिणादि श्वेत्स्वकारश्च
 विधोचितान् ॥ संस्कारान्तामचामुष्य स बलस्य
 व्रजंगवः ॥२४॥ प्रागजेरिखणं कुर्वन् अभर्कं स
 डमाधवः भोतामिभागभासी जंजीत नंदपत्न
 म् ॥२५॥ जघात् स मृत्तिकं देवः कटुचिह्नी न यादुरि ॥
 माकोपांत ध्वजस्यैवे व्यरोषे स्वमदशोयता ॥२६॥

सुचिरं तव भाके क्षाता मृता शनौ ॥ १७ ॥ उत्थ
 वं प्रेक्षया मास व्रज शोका पनु तये ॥ भगवा
 न्मगा ध्याधीशं पुनरभ्यर्चय युधी ॥ १८ ॥
 मसृगा लाघी पंडत्वा तत्पुत्रं प्रथयाम्भयम् ॥
 इतीक्ष्वाणि कर्माणि चकार पुरुषोत्तम ॥ १९ ॥
 भीष्मकस्य सुता देवी रुक्मिणी भवतु ततः ॥
 विज्ञातानंदं रूपि व्यासरे मेव मया तथा ॥ २० ॥
 नन्द्यं सत्ताजि ता सुयार्त ससंहा पदं तं
 ततः ॥ इत्येतां जंबवता नीतं जंबवत्या सह नयता ॥ २१ ॥

सत्ताजि ते ददौ रत्नं तेन दत्तां सरत्नको ॥ सत्य
 नामा बुद्धवत् सक्षाल क्षमी परात्परः ॥ २२ ॥
 हुतवान्सा बुजं हंसं कृष्णो रीते स्वध्यामते ॥
 पुत्रात्रान् प्रद्युम्नसो बादीन रुक्मिणीया
 स्वजीनवत् ॥ २३ ॥ पांडवा द्वौ गमासाद्य कृ
 तश्चास्तार्थ शीक्षणाः ॥ सर्व विद्याते शयनो
 मुमुदुः कृष्णसंगतो ॥ २४ ॥ संभाविता भाविता
 भागवताः पांडवाः स्नेहसंभृताः ॥ २५ ॥
 क्षाताः पुरंजयः सदा तद्भक्तिवत्पराः ॥ २६ ॥

वेद्युतागच्छ रासक्रीडा महीसवे ॥७॥ रांस्वच्छासु
रं हत्वारिषुं केरि नमप्यथ ॥ मयपुवं पुन व्योमस
चक्रे व्रजराज ॥८॥ कंसप्रोवेत मकूरं दृष्ट्वा संभाष्य
तं हरिः ॥ तेन साकं च यौ देवौ मधुरां बलसंयुतः ॥९॥
मंत्वा कंसस्य दुःशावं हत्वा बभूव च वारण ॥ चाणू
रमुषि कोहत्वा सुबलः शशुभै हरिः ॥१०॥ मयस्थं न
तुलं कंसं मूर्ध्नि संगृह्य माधवः ॥ नीपात्य क्षीप्य
पैपौ चैर्ध्वरिष्यां समभाचत रच ॥११॥ तद्धनं
सकलं हत्वा जन्तु सर्वा न दयत ॥ विमुच्य विज
गता दीशः मंतराव न्यवदत ॥१२॥ पुत्री वैद्य

संकुक्ष्य मभीयां तं जरासुतं सबलैर्भ्यर्क्ष्य
कुब्जौ हत्वा तस्मै नीकान्मुहुः ॥१३॥ पांडुवने पृ
तः पार्था आनीता मुनीभिः पुरं ॥ पीद्यंतै कुरु
भिः विरामेत्याश्रावे मधुदिषा ॥१४॥ अकूरप्रे
षया मास कुब्जो नागपुरं प्राते वुरूणा जनयंज्ञा
वाधुतराष्ट्रमुवाच स ॥१५॥ तव पुत्रान्न सं
त्येव भीमसेना हि न्नास्मिताः ॥ इत्युक्त्वा भ
न पार्था न्नां सहितः प्रययौ पुरी ॥१६॥ पूज
यंतौ हर्षपार्था पूजते सर्वयादवः ॥१७॥